УДК 328.185:35.07

Кожевніков Г.К.
к.ю.н., доцент, професор кафедри
теорії прокурорської діяльності та
кримінального процесу
Національної академії
Прокуратури України

Корупція як явище суспільно-політичної діяльності бюрократичного апарату України

Аналіз нового законодавства щодо посилення відповідальності фізичних і юридичних осіб за корупційні правопорушення і про засади запобігання та протидії корупції свідчить, що законодавець передбачив заходи не тільки щодо посилення відповідальності за корупційні діяння, але й розробив заходи стосовно запобігання та протидії корупції. В той же час в цих законах не повною мірою передбачено найбільш ефективні засоби подолання корупції в Україні. На мій погляд, недостатність антикорупційних заходів витікає з відсутності підходу до цих правопорушень з точки зору відмінності їх певних груп за негативними наслідками для суспільства. Пропоную дещо незвичну класифікацію корупційних діянь за якою необхідно вживати відповідно різні заходи як карального, так і профілактичного характеру. В російській мові до середини XX сторіччя існувало два терміни хабарництва: «мздоїмство», тобто одержання чиновником винагороди за виконання дій, які входять до його обов'язків, і «лихоїмство» виконання за хабар незаконних дії або прийняття незаконних рішень [1]. Відповідно і заходи протидії цим видам хабарництва були дещо різними.

В Україні загалом склалася дивна практика: чиновники всіх рівнів вчиняють незаконні дії або приймають незаконні рішення за хабарі (чого варті рішення про відведення громадянам земельних ділянок у заповідниках, водоохоронних зонах річок і Чорного моря і т.п.), але кримінальна відповідальність для небагатьох з них настає тільки в разі виявлення одержання ними хабара. Враховуючи ж надвисоку латентність хабарництва у разі «лихоїмства» (зацікавлені обидві сторони: хабарник - одержати незаконне рішення за відведення землі, а чиновник - отримати хабара), ми бачимо, що

незаконні дії і рішення чиновництва в Україні як ракова пухлина роз'їдає суспільство, а поодинокі випадки відповідальності службовців не піднімаються вище рівня голови сільської ради. Поширена й практика виведення хабарників за межі відповідальності шляхом їх звільнення з посад або переведення на інші посади. Вважаю, що ефективним засобом попередження саме такого виду корупції буде тотальна відповідальність чиновників всіх рівнів в першу чергу за незаконні дії всупереч інтересам служби і/або за прийняття незаконних рішень, що передбачено статтею 364 КК України «Зловживання владою або службовим становищем». Саме не одержання хабара, а зловживання службовця повинно бути головною, першою підставою для порушення кримінальної справи. А для цього потрібно два фактори: політична воля і зміна кримінального закону шляхом: а)значного зниження розміру тяжких наслідків (зараз тяжкі наслідки зловживання починають обчислюватись із 200 тисяч гривень) і б) значне посилення санкцій кримінального закону за зловживання і перевищення влади або службових повноважень.

Дещо інша ситуація із «мздоїмством». Наведу характерний приклад. Автомобілісти як професіонали, так і аматори, пам'ятають як настирливо Міністерство внутрішніх справ у особі високопосадовців з департаменту ДАІ протягом останніх двох років вимагали скасування заборони відбирання державтоінспекторами посвідчень у водіїв, що порушили правила дорожнього руху. І вони таки свого домоглися. Начальник столичного відділу управління ДАІ Є. Кравець повідомив, що декілька тисяч вилучених у порушників прав дорожнього руху водійських посвідчень передадуть до відділів Державтоінспекцій за місцем проживання водіїв і ці документи будуть повернені власникам лише після успішного складання екзамену з правил дорожнього руху. Крім того, водію необхідно буде представити медичну довідку [2]. Повернення державтоінспекторам права вилучати посвідчення одразу сприяло виникненню трирівневої корупції: 1) за «мзду» можна не відправляти документи у відділ ДАІ за місцем проживання водія; 2) усі, хто мав «щастя» здавати екзамени із знання Правил дорожнього руху у МРЕВ (Міжрайонний реєстраційно-екзаменаційний відділ) ДАІ знають, що здати їх з першого (і не тільки першого) разу неможливо; 3) щоб одержати медичну довідку про стан здоров'я, який дозволяє керувати транспортним засобом, треба пройти медичну ко-

місію, але спеціальних постійно діючих таких комісій не існує і водію треба іти «на уклін» до лікарів або вирішувати питання про наявність довідки із працівником ДАІ. Більше того, практика вилучення посвідчень на право управління автотранспортом виявила і четвертий рівень: за «мзду» у облікову картку водія не будуть внесені відомості про порушення ним Правил дорожнього руху і вилучення у зв'язку із цим посвідчення водія.

Стаття 13 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» цілком слушно передбачає проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів. Але в цьому Законі слід було б також передбачити такі концептуальні напрямки попередження корупції як обов'язок авторів нормативних актів при розробці відповідних законів і постанов виконавчої влади виходити із принципів: обмеження, а по можливості і виключення, заборони на певні дії без дозволу службовця; обмеження безпосередніх контактів службової особи із представниками юридичних осіб і фізичними особами при вирішенні питань, що потребують узгодження, дозволу і т.п.; обов'язкове включення у текст норм, які передбачають контроль з недопущення корупційних діянь.

Література

1. Ожегов С.И. Словарь руского языка. М., Русский язык, 1982. С.288, С. 311.

2. «Голос України».13 лютого 2008 р.